

References

1. Bartok B. (1952). The folk music of Hungary and neighboring nations. Budapest: Zeneműkiado Valalat [in Hungarian].
2. Galijeva Yu. N. (1995). The Hungarian instrumental music of the second half of the XX century: questions of musical language, form and genre. Extended abstract of candidate's thesis. Moscow [in Russian].
3. Falvy Z. (1980). The history of Hungarian music. Budapest: Zeneműkiadó [in Hungarian].
4. Koday Z. (1961). The Hungarian folk music. Budapest: Korvina [in Russian].
5. Kósa K. (2008). János Lavotta, the "fascinating violinist": Kósa Károly's homepage. Retrieved from: <http://www.kosakaroly.hu/irasok/lavotta-j/lavotta-j.html>
6. Major E. (1928). Bihari János. Zenei szemle: Magyar zenei dolgozatok, XII, 5-27 [in Hungarian].
7. Szabolcsi B. (1961). Centuries of Hungarian Music II. The emergence of language, form and art plan between 1750 and 1900: Digitization Program for Hungarology Basic Library. Retrieved from: <http://mek.oszk.hu/02000/02044/html/2kotet/40.html>
8. Szabolcsi B. (1964). The history of Hungarian music. Jozsef Nuber (Transl.), Budapest: Korvina [in Hungarian].

Стаття надійшла до редакції 12.06.2018 р.

УДК 78.035 (431)"17"

Бєлявіна Наталія Дмитрівна

кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри сценічного та аудіовізуального мистецтва Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва
ORCID 0000-0001-7871-5039
beliyavina@gmail.com

КОНЦЕРТНІ ОСЕРЕДКИ ПРИ ДВОРАХ ПРУССЬКИХ КОРОЛЕВ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТОЛІТТЯ

Актуальність роботи. Дослідження присвячене 450-річчю від дня заснування Staatskapelle Berlin - Берлінської державної капели. Особливим періодом розквіту Königlich Preußische Hofkapelle було XVIII століття, коли при владі перебували освічені монархи, любителі мистецтва й музиканти-дилетанти Фрідріх I і Фрідріх II. **Мета роботи.** У статті підкреслюється особлива роль прусських королев, високоосвічених та музично обдарованих жінок свого часу – Софі Шарлотти й Софі Доротеї, які формували музичні смаки при дворі в атмосфері прекрасних палаців і паркових ансамблів, в оточенні кращих музикантів свого часу. **Наукова новизна** роботи полягає в узагальненні даних про історичних осіб, їх особистої ролі в розвитку європейської музичної культури. В українських дослідженнях історія Берлінської державної капели розглядається вперше. **Висновки.** Правлячі династії визначали музичні традиції прусського двору, впливали на розвиток стилю і жанрів європейської та німецької музики вказаного періоду.

Ключові слова: Königlich Preußische Hofkapelle, Королівська прусська придворна капела, камерні капели королев, особливості салонного концертування при дворах королев Софі Шарлотти та Софі Доротеї.

Бєлявіна Наталія Дмитрієвна, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри сценічного та аудіовізуального мистецтва Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва

Концертные центры при дворах прусских королев в первой половине XVIII столетия

Актуальность работы. Исследование посвящено 450-летию со дня основания Staatskapelle Berlin - Берлинской государственной капеллы. Особенным периодом расцвета Königlich Preußische Hofkapelle был XVIII век, когда у власти находились просвещенные монархи, любители искусства и музыканты-дилетанты Фридрих I и Фридрих II. **Цель работы.** В статье подчеркивается особенная роль прусских королев, образованных и музыкально развитых женщин своего времени Софи Шарлотты и Софи Доротеи, которые формировали музыкальные вкусы при дворе в атмосфере прекрасных дворцов и парковых ансамблей, в окружении лучших музыкантов своего времени. **Научная новизна** работы заключается в обобщении данных об исторических особах, их личной роли в развитии европейской музыкальной культуры. В украинских исследованиях истории Берлинской государственной капеллы рассматривается впервые. **Выводы.** Правящие династии определяли музыкальные традиции прусского двора, влияли на развитие стиля и жанров современной им европейской и немецкой музыки.

Ключевые слова: Königlich Preußische Hofkapelle, Королевская прусская придворная капелла, камерные капеллы королев, особенности салонного концертирования при дворах королев Софи Шарлотте и Софи Доротеи.

Beljavina Natalia, Professor, Candidate of Pedagogical Sciences, Chair of Scenic and Audiovisual Art Department, National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

The concert centers at a courtyard of Prussian queens in the first half of the XVIII century

Purpose of the article. Research is devoted the 450 anniversary from the date of basis Staatskapelle Berlin - the Berlin state chapel. The XVIIIth century when in power there were educated monarchs, fans of art and musicians-

dilettantes of Fridrih I and Fridrih II was the especial period of blossoming Königlich Preußische Hofkapelle. **Scientific Novelty.** The unique role of the Prussian queens formed and musically developed women of time of Sophie Charlotte and Sophie Dorothee which formed. Musical tastes at court in the atmosphere of elegant palaces and park ensembles, in an environment of the best musicians of the time, is, underlined. Scientific novelty of work consists in the generalization of the data about historical persons, the role in the development of the European musical culture. In the Ukrainian researches the history of the Berlin state chapel is considered for the first time. **Conclusions.** Ruling dynasties defined musical traditions of a Prussian court yard, influenced development of style and genres modern it of the European and German music.

Key words: Königlich Preußische Hofkapelle, Royal Prussian court chapel, chamber chapels of queens, features of concerts at a courtyard of queens to Sophie Charlotte and Sophie Dorothee.

Актуальність теми дослідження. У 2020 році виповнюється 450 років з дня заснування Берлінської державної капели. Невелика придворна капела була заснована в 1570 році бранденбурзьким курфюрстом Йоахімом II Гектором (1505-1571) і відтоді розвивалася в різні періоди правління бранденбурзьких курфюрстів і пруських королів. Особливим періодом розквіту було XVIII століття, коли при владі перебували освічені монархи, любителі музики і музиканти-дилетанти пруські королі - Фрідріх I (1657-1713) і Фрідріх II (1712-1786). Особливо слід відзначити роль пруських королев з ганноверської гілки королівської династії Стюартів, освічених і музично розвинених жінок свого часу – Софі Шарлотти (1668-1705) і Софі Доротеї Ганноверської (1687-1757), які самостійно розвивали музичний смак і традиції при своїх дворах, виховували дітей – принців і принцес – в атмосфері прекрасних архітектурних ансамблів палаців і високого стилю сучасної їм європейської й німецької музики.

На жаль, в Україні XVIII століття не було умов для створення самостійних державних інституцій з метою розвитку світського музикування й концертування: кращі українські музиканти перебували на придворній службі спочатку в Литві та Речі Посполитій, а потім в Росії, в маєтках і палацах литовської, польської та російської знаті. У XVII-XVIII ст. почали розвиватися світські професійні музичні сили й в Україні, але це відбувалося на території західних земель, що входили до складу різних європейських країн, центральна ж Україна підпала під російську експансію - її культурний розвиток вкрай сповільнився і не підтримувався правлячою владою імперії.

Мета і завдання дослідження: простежити картину музичного життя Пруської придворної капели у XVIII ст.; окреслити значення королівських осіб в її розвитку, перевірити гіпотезу про роль пруських королев в розвитку придворної світської культури і виховання естетичного смаку принців і принцес, майбутніх осіб королівського звання; вивчити стилістичні особливості музики при дворі, жанри салонного музикування, виявити імена музикантів придворної капели, які вплинули на музичне життя Пруссії.

Постановка проблеми. Простежити процес зародження світського музикування й концертування на прикладі Пруської королівської придворної капели, визначити роль камерних придворних капел пруських королев. Виявити осередки музикування (приватні палаци, літні резиденції, відкриті паркові ансамблі й театри), з'ясувати виконавські сили та персоналії - запрошених композиторів, співаків, інструменталістів, а також придворних музикантів, які вплинули й сформували стиль Пруської королівської капели.

Аналіз досліджень і публікацій. Зазначена тематика розглядається в декількох доступних нам дослідженнях, представлених в електронному форматі.

У дослідженні К. Сакса «Музика й опера при бранденбурзькому дворі (Curt Sachs. Musik und Oper am kurbrandenburgischen Hof) розкривається діяльність Берлінської капели від її заснування до правління Фрідріха II: аналізуються особливості життя королівської родини й роль правителів в організації музичного життя двору. Представлені списки членів капели, характеризуються їхні твори та виконавська майстерність [4].

У дослідженні групи авторів – С.Оуен, Б.Руель і Дж.Сток – «Музика німецьких дворів, 1715-1760: творчі пріоритети» (Music at German Courts, 1715-1760: Changing Artistic Priorities. Edited by Samantha Owens, Barbara M. Reul, and Janice B. Stockigt) розглядається діяльність деяких німецьких придворних капел: музичне життя двору, склади капел, імена співаків, музикантів-виконавців і композиторів, пріоритети в репертуарі й виборі музикантів [6].

У статтях і виступах на «Symposion 450 Jahre Staatskapelle Berlin» в 2016 році розглядається період діяльності Королівської пруської ховфкапелли в 1713-1806 роках. Так, Еллен Екнер (Ellen Ekner, Boston) в своїй доповіді зупинилася на новій оцінці ролі пруських королев ганноверської династії – Софі Шарлотти й Софі Доротеї – в культурному розвитку придворної капели. В українських дослідженнях історія творчої діяльності Берлінської державної капели розкривається вперше [5].

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність Königlich Preußische Hofkapelle - Королівської Пруської придворної капели у XVIII столітті – важливий етап її розвитку, оскільки нею активно опікувались вищі державні особи королівського двору Пруссії. В 1701 р. при королі Фрідріху I (1688-1713) Пруссія стає королівством, а Берлін - європейською столицею, де активно розвивається придворне та мистецьке життя. Як відомо, музика посідала важливе місце в житті династії Гогенцоллернів. Наприклад Фрідріх I отримав гарну музичну освіту: прекрасно співав, грав на флейті та клавирі і навіть «міг найважчі речі з першого погляду зіграти на клавирі, тобто закомпанувати» [3, 532].

У 1701 р. придворний оркестр перейменовується на Königlich Preußische Hofkapelle – Королівську прусську придворну капелу, яку Фрідріх переформатував і осучаснив, відійшовши від застарілої сім'ї віол до скрипок, на кшталт сучасного оркестру [4]. У 1713 р. в капелі було 29 кращих музикантів-інструменталістів: 17-18 скрипалів, дві віоли, 5 віолончелей (лютні й гамби), 4 гобої (флейти, валторни), 3 бассони (труби), 4 співаки, клавірист (органіст) [6, 80].

З появою Софі Шарлотти (1668-1705), дружини курфюрста Бранденбурзького, майбутнього короля Прусського Фрідріха I, з'являється особистість, у якої «любов до музики стоїть в центрі її ества» - музика виходить на перший план придворного життя [4, 32]

Софі Шарлотта була високоосвіченою жінкою: вільно говорила й писала німецькою, французькою, англійською, італійською мовами. Крім того, вона мала й серйозне музичне виховання: гру на клавирі вона засвоїла завдяки придворному ганноверському органісту Антону Кобергу, також вона гарно співала, грала на клавесині та арфі. Нагадаємо, що в Ганновері вона виховувалась в атмосфері французьких музикантів придворної капели та італійської опери на чолі із придворним капельмейстером, знаменитим композитором Агостіно Стеффані (1654-1728).

Її музичний смак розвинувся завдяки закордонним мандрівкам: до Італії - у 1680-1681 рр. разом із батьком перебувала у Венеції; до Франції - у 1683 р. разом із матір'ю перебувала майже рік при Французькому дворі Людовіка XIV у Версалі, де на той час була дуже розвинена музична культура на чолі з Ж.Б.Люллі та іншими видатними музикантами.

Майбутня королева Пруссії Софі Шарлотта, з 1684 р. як дружина курфюрста Бранденбурзького Фрідріха III, отримала в 1696 р. в подарунок резиденцію - містечко Lutzow (Літцов) на північному заході від Берліна. В резиденції Lietzenburg Софі Шарлотта перебувала декілька літніх сезонів (1699-1704 рр.).

Архітектор І.А.Нерінг розробив перший проект Палацу Lietzenburg - двоповерхового будинку з центральним входом у вигляді двоповерхового ризаліту та портиком (збудував тільки центральну частину). У 1699 р. палац добудовував А.Шлютер, а партер і сад в стилі французького бароко розробив у 1697 р. С.Годо. В 1700 р. Еозандер Гете розширив палац за типом заміської приватної резиденції - до центральної будівлі було додано два крила.

Після коронації в 1701 р. Фрідріх I вирішив перебудувати Lietzenburg, який вже не відповідав королівському стану. Палац було знов розширено, збудовано 48-метрову купольну башту, вінцем якої стала статуя Фортуни, виконана із золота.

У головному корпусі розташовувалися апартаменти короля та зала прийомів, прикрашена великими склепіннями, нішами, барельєфами. В кінці західного крила Фарфоровий кабінет Шарлотти: дзеркала в позолочених рамах, китайський фарфор, велика кількість порцелянових дрібнички в модному на той час східному стилі (пізніше, в 1706 р., була розписна й стеля). Після смерті Софі Шарлотти в 1705 р. палац, за традицією Ганноверської династії, до якої належала королева, був перейменований на Шарлоттенбург.*.

Софі Шарлотті не подобались бали і прийоми, особливо свята з великою кількістю людей. Понад усе вона любила літературу й музику, особливо музичні вистави та оперу, а саме італійську оперу. Тому в окремому приміщенні в Лютценбурзі був збудований невеличкий театр, який називали Musenhof Софі Шарлотти.

Рівень музики при бранденбурзькому дворі не міг задовольнити Софі Шарлотту, оскільки «кожна музично освічена жінка надає перевагу сольній музиці оркестрових, вона бажає насолоджуватись художнім твором безпосередньо у виконанні одного-двох відомих, ніж взаємодії більшої кількості невідомих виконавців, що підпорядковуються єдиному цілому...» - стверджує К.Закс [4, 33]. До того ж, берлінська капела виросла із давньої англійської гамбової школи і складалась виключно з німців, що не відповідало стилістичним смакам і звичкам Софі Шарлотти, ідеали якої належали італійському та французькому мистецтву.

Спочатку вона задовольнялась власною грою на клавесині й тим, що пропонувала їй придворна капела. Однак пізніше вона почала формувати власну придворну музику. Цікаво, що знаменитий італійський композитор А. Аріості називав себе «Ваш курфюрстерський капельмейстер», та це не дає підстави говорити, що в королеви була власна капела, стверджує К.Закс [4, 34]. Якщо Софі Шарлотті потрібен був оркестр, то за придворним порядком музиканти повинні були виконувати її накази.

Придворна музика Софі Шарлотти була виключно камерною: віртуози всіх видів (співаки, інструменталісти), які перебували в Берліні чи яких вона могла утримувати в резиденції Lietzenburg і були її музикантами.

Починаючи з 1691 р., таким був прекрасний співак-контральтист Фердинандо Кьяравалле (Каравалле). Його Софі Шарлотта чула при Ганноверському дворі й попросила у Verborgung (напрокат), на деякий час у герцога Мантуї. Така форма обміну музикантами була звичною в той час. Ф.Кьяравалле перебував при Софі до 1703 року після чого повернувся на батьківщину в Італію. При дворі затримуються й італійський співак Нікколо Джованні Кьяватті (Ніколіно), який перебував тут у 1791 р. проїздом, а також Руджієро Феделлі і Дж.Бусселіні (Буцеліні). Саме ці чотири співаки виконували на честь дня народження Фрідріха разом із придворною капелою «Серенаду на воді» поряд із

замком. Також у 1692 р. співак з Мантуанського двору теорбіст Антоніо Франческо Москателлі мав окремий ангажемент.

У 1696 р. в Берліні з'являється Франческо Антоніо Пистоккі (1659-1717) – болонський співак та оперний композитор. Відомо, що в 1696 р. він був капельмейстером маркграфа Георга Фрідріха фон Бранденбург-Ансбаха, з яким Софі була в дружніх стосунках. Протягом року Георг Фрідріх направляв Ф.Пистоккі до двору Софії. Також Георг Фрідріх направляє у 1697 р. свого концертмейстера Джузеппе Тореллі (1658-1709), який працював у нього з 1686 року. На той час Дж.Тореллі був уже відомим скрипалем-віртуозом і композитором – творцем концерту для скрипки та *Concerto grosso*. Софі Шарлотта писала в листі: «Тореллі прекрасний скрипаль. Завдяки йому в мене звучить хороша музика» [4, 34].

У 1697-1698 та 1700-1703 роках при Берлінському дворі за рекомендацією герцога Мантуї Франциска IV Гогзага перебував Аттіліо Аріості (Ariosti, 1666-1740) - італійський композитор, віолончеліст, органіст, – «прекрасний виконавець на віолі d'amour і скоро став необхідним при дворі курфюрстині Софі Шарлотти» [4, 34]. В Літценбурзі він служив як придворний композитор, написав декілька опер, балети-кантати, арії, камерні твори, а також брав участь у *musikalischen Unterhaltungen* - музичних бесідах королеви як скрипаль та співак.

Цікава його жалібна Кантата на від'їзд Софі Шарлотти в Ганновер (до хворого батька), яка виконувалась співаками А.Аріості, Ф.Кьяравалле, Ф.А.Пистоккі, а також Л.Манца та співаком-віртуозом Валентино Урбані (Урбіно). Також у Софі Шарлотти працювали дві співачки – Софі Гутьяр та Пауліна Фрейдлін, про яку Софі писала - „La Paulina chante de bon goût“ [4, 35].

Після дуже цікавих 1697-1698 років зі знаменитими італійцями лише в 1702 році з'являються нові імена.

Серед них Джованні Баттіста Бонончіні (1670-1747) – член Болонської філармонічної академії, співак, віолончеліст, композитор. У 1698 р.-1747 р. він був придворним композитором і віолончелістом у Відні, однак періодично перебуває в інших країнах (у 1702-1703 рр.– у Берліні, 1716-1728 рр. – у Лондоні). У 1702 р. в Берліні відбулась прем'єра опери «*Polifemo*» (Поліфемо), про яку королева пише, що саме для неї Дж.Б.Бонончіні створив маленьку пастораль. Разом із Дж.Б.Бонончіні із Відня прибули два співаки, його учні, - Шулер та Регіна Шооньянс (дружина віденського придворного художника *Anthonj Schoonjans*), мистецтво якої дуже полюбила королева.

Готфрід Фінгер (1655/6-1730) у 1702 р. стає камерним музикантом королеви Софії Шарлотти. Г.Фінгер – віртуоз віоліст, відомий як автор творів для віолі, камерних творів (сонати, партити для струнних та духових інструментів) та опер-пастіччо (разом із А.Р.Штрікером та Ж.Б.Вольюмером).

Періодично при дворі перебував Агостіно Стеффані (1654-1728) – італієць за походженням, який все життя прожив у німецьких країнах. З 1688 року був капельмейстером герцога Ернста Августа Брауншвейг-Люнебурга в Ганновері – батька Софі Шарлоти. Відомий тим, що поєднував музичну (композитор, органіст та клавесиніст, теоретик музики) та дипломатичну діяльність (підтримував католицьке духовенство у німецьких князівствах). А.Стеффані є автором (під псевдонімом *Gregorio Piva*) опер-серія (венеційського типу), пасторалей та камерних вокальних дуетів; мотетів, мадригалів та кантат; інструментальних творів (тріо-сонати). Його творам притаманний італійський вокальний стиль з його широким мелодійним розвитком.

Тим часом у 1704 р. вдалось залучити до роботи композитора Руджієрі Феделі – представника неаполітанської оперної школи, якого королева запросила через принцесу Луїзу (дружина принца ландграфа Кассель-Гессен). Також був запрошений венеційський кастрат-сопраніст Моммолето – учень Феделі, мистецтво якого дуже вражало слухачів.

Однак 1 лютого у 1705 року королева, а разом з нею камерна музика при Берлінському дворі померли: «Траурну музику» Руджієро Феделі виконали майже 100 співаків на її похороні – італійська музика говорила їй останнє слово», - підкреслив К.Сакс [4, 38].

Отже, Софі Шарлотта створила власний *Musensitz* у Літценбурзі. Тут був її власний двір, де збирались художники, вчені, державні діячі навколо прекрасної та розумної жінки. Тут у приміщеннях, які були декоровані музичними емблемами, стіни прикрашені портретами Арканджелло Кореллі та інших музикантів, музичні бесіди проходили виключно під італійські п'єси. Камерні дуети «чарівного мелодичного багатства і вражаючої сили емоцій, багатство барв яких не зменшилось і до сьогодні» для двох голосів виконували знамениті італійські артисти А.Аріості та Дж. Бонончіні в супроводі клавічембало, за яким грав А.Стеффані.

Королева Софі Шарлотта розвивала у Літценбурзі виключно італійську музику – камерну вокальну та інструментальну музику й оперні твори композиторів Дж.Тореллі, А.Аріості, А.Стеффані, Дж.Бонончіні, А.Кореллі, який присвятив їй скрипкову сонату (ор.5, 1700). У палаці була велика музична бібліотека, де зібрані твори Скарлатті, Страделлі, Кореллі, Пистоккі, Бонончіні, Аріості та інших італійців. На жаль, колекція пропала: Фрідріх II подарував її своїй сестрі Амалії Анні, а надалі її передали до *Joachimsthalsche* гімназії. Цікаво, що в 43 роки королева почала вивчати контрапункт: її роботи дуже розхвалювали сучасники. Відомо, що спеціально для Софі Шарлотти були збудовані майстром Мікаелом Мітке два харпсихорди, один з яких зберігся до цього часу [6, 80].

Після смерті Фрідріха I замок Шарлоттенбург королем Фрідріхом Вільгельмом I (1688-1740) не використовувався, не виділялись кошти на його обслуговування, сад був вирубаний, оранжерея не

опалювалась, а окремих будинок опери було передано під знесення й розібрано на будматеріали для шкіл, якими опікувався король.

Коли Фрідріх Вільгельм I вступив у 1713 р. на престол, він здійснив адміністративну реформу – скоротив придворні посади з 100 до 12 (в тому числі й музикантів). А різноманітні розважальні заходи (театральні вистави, концерти та бали) було скасовано, єдиним зібранням були лише «тютюнові колегії», на яких обговорювались виключно державні справи.

Капела була закрита першим же наказом нового короля Фрідріха Вільгельма I (1688-1740), а «музиканти розсіялись по всій країні» [4, 31]. За часів правління Фрідріха Вільгельма I музика була виключно військовою. З усіх членів капели залишився (і то лише за його великий зріст) тільки один камерний музикант – трубач і віолончеліст Генріх Готфрід Пепуш (Pepusch), який писав військову музику [6, 80].

Придворне музикування підтримувалось дружиною Фрідріха Вільгельма I, королевою Софією Доротеєю Ганноверською (1687- 1757), яка активно провадила музичне виховання своїх дітей. Кронпринц Фрідріх, принцеси Вільгельміна, Луїза Ульріх та Анна Амалия були гарними музикантами і патронували артистів. Особливо музикальною була принцеса Амалия, яка грала на шести інструментах, писала музику, вивчала теорію контрапункту, культивувала музику Г.Ф.Генделя та сім'ї Бахів.

Королева Софі Доротея утримувала в палацах Шарлоттенбургу та Монбіжу маленьку хохкапелу камерних музикантів (оскільки не могла багато платити), до якої запрошувала як аматорів, так і професіоналів. Фрідріх та Вільгельміна теж приділяли увагу хохкапелі й частково її фінансували.

З 1712 р. *Schloss Monbijou* – палац Монбіжу (від франц. *mon bijou* - мій дорогий камінь) був літньою резиденцією королеви Софії Доротеї, і саме тут продовжувались традиції концертування.

Великий комплекс Палац Монбіжу розвивався протягом 1649-1706 років: у 1668 році був збудований невеликий літній будиночок та закладений парк; у 1703-1706 роках архітектором Е.фон Гете був спланований палац у стилі пізнього бароко площею 400 м., його прикрашав парк, басейн, фонтани, власна пристань на р.Шпрее, куди гості прибували на човнах; у 1742 р. архітектор Г.В.фон Кнобельсфельд значно розширив палац, добудувавши нові крила та флігелі

Висока, на два поверхи Дзеркальна зала – *Spiegelsaal* (іноді залу називали *а ля Грек*) використовувалась для прийомів та розваг, маскарадів і особливо концертів. У Дзеркальній залі часто грали старші діти: кронпринц Фрідріх на флейті, принцеса Вільгельміна на клавесині, лютні. В палаці була велика бібліотека, де Софі Доротея зустрічалась таємно із своїм сином Фрідріхом (який був у засланні в палаці Кюстрін), де вони вели філософські бесіди та музикували, що було заборонено королем. Після розпуску Придворної королівської капели саме тут організовувались свята й концерти, на які запрошувались відомі музиканти, такі як скрипаль І.Г.Пізендель, флейтист І.І.Кванц, лютньяр С.Л.Вайс [6, 79-80].

Син Софії Доротеї - король Фрідріх II (1712-1786) був вихований як «освічений монарх», музикант-дилетант, флейтист, покровитель світської музичної культури. Він започаткував декілька осередків камерного музикування та концертування в королівських резиденціях, в кожній з яких були влаштовані музичні кімнати та музична бібліотека і до яких придворні музиканти прибували почерзі: палац Шарлоттенбург, Берлінський королівський палац та Оперний театр, Театр у Потсдамському палаці, Новий палац у Потсдамі з театром, залами та галереями для балів і прийомів. А також палац Сан-сусі, де була концертна зала, прикрашена в стилі рококо: рокайльні прикраси на стінах та стелі, рокайльне обрамлення дзеркал та фресок А.Пена, стіни, обшиті дорогою дерев'яною обшивкою.

Ч.Берні надає опис концертного життя у Потсдамі. В Новому палаці в короля та його сестри принцеси Амалиї була кімната для занять музикою. Концертна кімната короля – «прикрашена дзеркалами великого розміру й скульптурами». В ній розміщувався клавір (1746р., робота Готфріда Зільбермана), черепаховий пюпітр (1767р., скульптор М.Камблі), «призначений особисто для його величності, багато й елегантно прикрашений сріблом; а на столі – каталог концертів, написаних для Нового палацу, і рукописна книга сольфеджіо... його величність має книги цього роду для вправ на своїй флейті..." [1, 193]. Необхідно відзначити, що подібні музичні кімнати з бібліотеками були у всіх королівських палацах.

Ч.Берні також згадує концерт короля в палаці Сан-Сусі: «Виконання почалось концертом для німецької флейти, де король грав сольну партію з великою точністю; його амбушур вільний і рівний, пальці блискучі, а смак чистий і простий». Також король зіграв ще три концерти, і як стверджував І.Кванц «його величність, його ученє не грає ніяких інших концертів, крім тих, що він написав спеціально для короля і яких нараховується до 300; король грає їх по черзі» [1, 195].

У Капелі Пруського короля, за характеристикою І.Кванца, перебували «різні прекрасні італійські співаки-віртуози..., гарний оркестр..., що може надихнути будь-якого композитора й концертного віртуоза, з початку теперішнього царювання оркестр став одним із найкращих у Європі, не кажучи вже про різних видатних скрипалів у його складі» [3, 534-535]. Дійсно, до складу оркестру входили знаменитості того часу: брати Й.Бенда (1724-1804) та Ф.Бенда (1709-1786), брати К.Г.Граун та Й.Г.Граун, «берлінський Бах» - Ф.Е.Бах (1714-1788), Й.Й.Кванц (1697-1773).

В їхніх творах, за визначенням Е.Бюккена, відбувалось об'єднання «блискучих рис французького стилю з украдливою красою італійської наспівності», та «змішування смаків» шляхом поєднання "італійської музики почуттів з французькою музикою розуму" [2, 78].

Висновки. На підставі проведеного дослідження необхідно зазначити, що, правлячі династії прусського двору визначали музичні традиції, впливали на розвиток стилю й жанрів сучасної їм європейської та німецької музики. Особливим періодом розквіту Königlich Preußische Hofkapelle було XVIII століття, коли при владі перебували освічені монархи, любителі мистецтва й музиканти-дилетанти Фрідріх I і Фрідріх II, за влади яких були створені концертні осередки в королівських плацах та професійні колективи – капели з німецьких та іноземних виконавців. Фрідріх I перейменував придворний оркестр на Königlich Preußische Hofkapelle, а також осучаснив капелу на кшталт сучасного оркестру.

Важлива роль належить пруським королевам, високоосвіченим та музично обдарованим жінкам свого часу – Софі Шарлотті і Софі Доротеї. Софі Шарлотта створила власний Musensitz у Літценбургзі, де збирались художники, вчені, державні діячі, музиканти. Музичні бесіди проходили виключно під італійські твори у виконанні знаменитих італійських співаків та інструменталістів. Софі Доротея розвивала музичні концерти в барочному палаці Монбіжу, де виступали відомі німецькі музиканти та музикували її діти. Вона виховала «освіченого монарха» Фрідріха II, який створив нові осередки концертнування та музикування.

При пруському дворі розвивався новий національний концертний стиль, який спирався на просту пісенність мелодії салонно-побутового характеру, на образну єдність у творі як єдиний артефакт та нові жанри – інструментальну сонату та камерний ансамбль, симфонію-увертюру та концертну симфонію; формувался новий «змішаний» стиль і, так званий, «загальноєвропейський смак».

Література

1. Берни Ч. Музыкальные путешествия. Дневник путешествия 1770 г. по Бельгии, Австрии, Чехии, Германии и Голландии Пер. с англ. Е.М.Медведевой, В.Г.Вильюмана. Москва-Ленинград: Музгиз, 1967. 290 с.
2. Бюкен Э. Музыка эпохи рококо и классицизма Пер. с нем. В.В.Микошо. Москва: Музгиз, 1934. 272 с.
3. Материалы и документы по истории музыки т. II XVIII век (Италия, Франция, Германия, Англия) Пер. с итал., франц., нем. и англ. под ред. М.В.Борецкого. Москва: Музгиз, 1934. 604 с.
4. Curt Sachs: Musik und Oper am kurbrandenburgischen Hof Berlin: Julius Bard, 1910, Reprint Hildesheim /New York: Olms, 1977. 299 S., Notenbeispiele. URL: <http://www2.hu-berlin.de/muwi/brandenb-1740/pdf/sachs/musikundoper.pdf> (дата звернення: 10.07.2016).
5. Krisen und Blütezeiten. Die Entwicklung der Königlich Preußischen Hofkapelle von 1713 bis 1806. Symposium 450 Jahre Staatskapelle Berlin. Berlin, 07.10.2016 - 09.10.2016. URL: www.staatskapelle-berlin.de (дата звернення: 10.04.2015).
6. Music at German courts, 1715-1760 : changing artistic priorities / Samanta Owens, Barbara M.Reul, Janice B.Stockign - Woodbridge, Suffolk : Boydell, 2011. URL: http://www.worldcat.org/title/music-at-german-courts-1715-1760-changing-artistic-priorities/oclc/930726305&referer=brief_results (дата звернення: 10.07.2017).

References

1. Berny, C. (1967). Musical travel. A diary of travel of 1770 across Belgium, Austria, Czechia, Germany and Holland. (E.Medvedeva, V.Viljuman, Trans). Moscow-Leningrad: Musgiz [in Russian].
2. Buiken, E. (1936). Music of an epoch of rococo and classicism. (V.Mikosho, Trans). Moscow: Musgiz [in Russian].
3. Boretsky, M.V. (Eds.). (1934). Materials and documents on music stories т. II a XVIII-th century (Italy, France, Germany, England). (M.Boretsky, Trans). Moscow: Musgiz [in Russian].
4. Sachs, Curt (1977). Musik und Oper am kurbrandenburgischen Hof Berlin: Julius Bard, Reprint Hildesheim /New York: Olms. URL: http://www.worldcat.org/title/music-at-german-courts-1715-1760-changing-artistic-priorities/oclc/930726305&referer=brief_results [In German].
5. Krisen und Blütezeiten. Die Entwicklung der Königlich Preußischen Hofkapelle von 1713 bis 1806. (2016). Symposium 450 Jahre Staatskapelle Berlin. Berlin, 07.10.2016 - 09.10.2016. URL: www.staatskapelle-berlin.de [In German].
6. Owens, S., Reul, B.M., & Stockign J.B. (2011). Music at German courts, 1715-1760 : changing artistic priorities. Woodbridge, Suffolk : Boydell. URL: http://www.worldcat.org/title/music-at-german-courts-1715-1760-changing-artistic-priorities/oclc/930726305&referer=brief_results [in English].

Стаття надійшла до редакції 24.05.2018 р.